

İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN DENETİM ODAĞI DÜZEYLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI*

Nergüz Bozkurt** Zahit Harmanlı***

**DEÜ Buca Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Buca/İZMİR

***DEÜ Buca Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü Buca/İZMİR

ÖZET

Bu çalışmanın amacı ilköğretim öğrencilerinin, denetim odağı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırmanın örneklemini İzmir il merkezinde bulunan ilköğretim okullarında öğrenim gören 127 (%46,5) kız ve 146 (%53,5) erkek olmak üzere toplam 273 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin yaş ortalaması $X=11.92$, (SS: 1.40) ve yaş ranjı 9,50-13,50'dir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Nowicki-Strickland (1973) tarafından geliştirilen "Kontrol Odağı" Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ilköğretim öğrencilerinin bazı kişisel ve ailevi değişkenlerle, denetim odağı puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Denetim Odağı, İlköğretim Öğrencileri, Kişilik Özellikleri.

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the Locus of Control of elementary school students including the some variables. Sampling is consisting of 127 female (46.5%) and male students(53.5%) of elementary schools in İzmir City center. The mean value of age of samples is $X=11.92$ and the age range is between 9.50 and 13.50. For the data collection "Locus of Control Scale" which is developed by Nowicki-Strickland (1973) was used. There exists a meaningful differences between the Locus of Control and family variables.

Keywords: Locus of Control, Elementary School Students, Personal Information.

1. GİRİŞ

Birey sosyal gelişim süreci içinde çocukluktan itibaren hangi davranışların hangi sonuçları doğuracağı ve hangi sonuçların kendi davranışlarından veya kendi dışından kaynaklandığı konusunda tutarlı beklentiler geliştirir. Bireylerin davranışlarında birisi ödül ve

cezanın kendisinden kaynaklandığını ve kendi davranışlarının etkili olduğuna ilişkin beklentisidir. Bu içsel denetimi ifade eder. Diğeri ise ödül ve cezanın kendi dışındaki güçler tarafından uygulandığı ya da denetlendiğidir. Bu da dışsal denetimi ifade etmektedir (Yeşilyaprak, 1988).

Denetim odağı kavramı ile ilgili araştırmalar özellikle 1950'li yıllardan beri yurt dışı literatüründe pek çok araştırmaya konu olmuş ve ülkemizde de son yıllarda çok sayıda kişilik değişkeni ya da davranışıyla ilişkisi incelenmiştir (Wolfe ve Robberstshaw, 1982; Özyürek, 1983; Dönmez, 1986; Yeşilyaprak, 1988; Strickland, 1989; Dağ, 1990; Minzi,1991; Carton ve Nowicki,1996; Rotter, 1996).

Rotter'a göre koşulların düzenlenmesi ile birey dış denetimlilikten iç denetimliliğe geçiş gösterebilir. Araştırmalar, dışsal denetimlilerle karşılaştırıldığında, içsel denetimlerin daha entelektüel ve akademik etkinliklere daha fazla zaman harcadıklarını, akademik başarılarının daha yüksek olduğunu ve toplumsal olaylarda daha aktif ve yarışmalarda daha üstün başarı gösterdiklerini belirtmektedir. Dışsal denetimliler; çevre üzerinde kontrollerinin olmadığına inandıkları ve sonucu etkilemeyeceklerini düşündükleri için daha kaygılı, dogmatik ve kuşkucudurlar, kendilerine ve başkalarına daha az güvenmekte daha saldırgan olup daha çok savunma mekanizması kullandıkları araştırma bulgularında belirtilmektedir (Yeşilyaprak, 1988).

Bireyin kendini gerçekleştirme, kendi seçimlerini yapabilmesi, kendisiyle barışık olabilmesi ve kendini ka-

*XI. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde (20-22 Eylül 2000) bildiri olarak sunulmuştur

derinin belirleyicisi olarak algılayabilmesi için sorunlarını çözebilmelerine yardımcı olabilecek, rehberlik ve psikolojik danışmaya olan gereksinimlerinin giderilmesi gerekmektedir.

İlköğretim dönemi 6-14 yaşları arasındaki dönem bir çocuğun gelişiminde en önemli bir dönemdir. İlk devre ile ikinci devre arasında, çocukların ilgileri, ihtiyaçları, psiko-sosyal ve zihinsel gelişmeleri farklılık göstermektedir. İlkokula yeni başlayan çocuk ailesine bağımlıdır. Kendi kişisel güvenliklerini oluşumunda, arkadaşlarını seçme gibi kararları kendisi alabilecek yaşantılar ve ortamlar sağlanmalıdır. Öğretmenin sınıfta öğrencilere eşitlikçi davranması, her türlü olumlu ve olumsuz duygular sınıfta konuşulmalı, öğrenciler arasında paylaşım olanağı verilmelidir (Kılıççı, 1992).

İlköğretim okullarının ikinci kademesi, çocuk gelişim döneminin ergenlik öncesi ya da ön ergenlik dönemine denk gelmektedir. Bu dönemde çocuk benlik kavramı ve kimliğini kazanmakta, sosyal ilişkileri geliştirmekte, okula, arkadaş grubuna ve genel olarak topluma karşı olan tutum ve değer yargıları gelişmektedir. Özellikle ilköğretimin ilk üç yılı, çocuğun okuldaki başarısını ve başarı güdüsünü etkileyen ve okula karşı olan tutumunu belirleme yönünden kritik bir dönemi oluşturmaktadır (Özguven, 1999). Ergenlik öncesi dönem, benlik kavramının, duygu, kavram ve tutumlarının gelişmesi, amaçların belirlenmesi ve çocuğun kendini tanıma ve anlaması açısından son derece önemlidir. Çocukların her yönde gelişmelerini sağlayacak yaşantı ve deneyimlerin verildiği bir eğitim ortamı sağlanmasında, okul rehberlik servislerine önemli görevler düşmektedir.

Bu çalışmanın amacı, gelişim dönemi içerisinde, çocuklukla ergenlik dönemi arasında bulunan ve ergenlik öncesi dönemi yaşayan ilköğretim öğrencilerinin bazı sosyo-demografik ve kişisel özellikleri ile içsel ve dışsal de-

netim odağı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu Araştırma ilköğretim öğrencilerinin içsel ve dışsal denetimli olmalarını etkileyen etmenlerin belirlenmesi konusunda bir ön çalışma olarak planlanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Örneklem:

İzmir İl Merkezinde bulunan farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip olduğu düşünülen, üç devlet ilköğretim okulu belirlenmiştir. Bu okullar düşük sosyo-ekonomik düzey için Ali Fuat Cebesoy İlköğretim Okulu; orta sosyo-ekonomik düzey için Yahya Kemal Beyatlı İlköğretim Okulu; üst sosyo-ekonomik düzey için Özkanlar İlköğretim Okulu'dur. Her üç okulda 127 kız (%46.5) ve 146 erkek (%53.5) olmak üzere toplam 273 öğrenciye, Denetim Odağı Ölçeği ve kişisel bilgi formu verilmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Çocuklar İçin Denetim Odağı Ölçeği: Çocuklar için Nowicki Strickland (1973) tarafından geliştirilen "Denetim Odağı Ölçeği" Özyürek (1983) tarafından dilimize çevrilmiştir. Ölçtüğü nitelik davranışları denetleyen pekiştirmelerin içte ya da dışta odaklanmasının algılanma düzeyidir. Ölçek 8-14 yaşları arasındaki bireylere uygulanmaktadır. İlkokul 3.sınıftan 12.sınıfa kadar kullanılabilen bu ölçeğin bir kısmı 3-6. sınıflar, bir kısmı da 7 ve 12.sınıflar için olmak üzere, akademik yeterlilik, sosyal olgunlaşma, bağımsızlık, üstesinden gelme ve kendi başına güdülenme davranışlarını değerlendiren 40 maddesi bulunmaktadır. Ölçekten elde edilen toplam puanın yüksekliği denetlemenin dıştan olduğu, yani bireyin kendi davranışından bağımsız ve dış güçlerin kontrolünde olduğu biçiminde algılandığını göstermektedir.

Kişisel Bilgi Formu:

Öğrencilerin ailelerine ve bireysel niteliklerine ilişkin bilgiler, kişisel bilgi formu adıyla geliştirilen ve 21 sorudan oluşmuş bir anket ile elde edilmiştir.

2.3. Uygulama ve Analiz

Örnekleme dahil edilen üç farklı okulun, 3 ve 5. sınıf ile 6. ve 7. sınıf öğrencilerinden tesadüfi olarak seçilen denek gruplarına "Denetim Odağı Ölçeği" Özyürek (1983) ve Kişisel Bilgi Formu, yönergeleri açıklanarak öğrencilere toplu halde uygulanmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin kişisel bilgi formundaki sorularla, denetim odağı ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ve standart sapmaları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Gruplar arası ortalama farkların anlamlı olup olmadığına ikili gruplarda "t" testi, ikiden çok gruplarda tek yönlü varyans analizi "F" ile bakılmıştır. Anlamlı farkın bulunduğu değişkenlerde bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğu "Scheffe Testi" ile belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmaya dahil edilen öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bulgular aşağıda özet halinde verilmiştir:

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin %28,6'sı 7. sınıf, %31,9'u 6. Sınıf, %13,9'u da 3. Sınıf öğrencisidir. Doğum tarihine göre, öğrencilerin %37,0'ı 13-15 yaş arası, % 46,5'i 10-12 yaş arası, % 16,2' si 9-11 yaş arasındadır. %31,9'u Ali Fuat Cebesoy, %46,9'u Özkanlar %21,2'si Yahya Kemal Beyatlı ilköğretim okulunda öğrenim görmektedir. %94,5'inin annesi sağ %4'ü ölü %4,4'ü ayrıdır. %92,7'sinin babası sağ %1,8'inin ölü, %4,8'i ayrıdır. %53' ünün ekonomik durumu iyi; %40,3'ünün orta, % 5,1'inin

düşük % 1,1'inin çok düşüktür. %6,6' sını öğrenim durumu okur-yazar değil, %46,5'inin ilkökul mezunu, %13,0'ı ortaokul mezunu, %23,8'inin lise mezunu, % 9,7'sinin üniversite mezunu, % 4'ü ise boş bırakmıştır. % 26'sının annesi bir işte çalışmaktadır. %65,9' unun annesi bir işte çalışmıyor, %7,7'si ise emeklidir. Öğrencilerin annelerinin mesleği %68'inin ev hanımı, %13,6'sı memur, %8,8'i işçi, % 6,6'sı ise serbest meslek sahibidir. Annenin tutumu açısından %91,2'si anlayışlı ve yardımcı, %2,2'si anlayışsız ve katı, %1,1' i ilgisiz, %4,8'i diğeri yanıtlamıştır. Babanın öğrenim durumu %2,9'u okur-yazar değil, %31,9'u ilkökul mezunu %23,7' si orta okul mezunu, %20,7' si Lise mezunu, %20,4'ü üniversite mezunudur. %82,1'inin babası bir işte çalışıyor, %5,1'i çalışmıyor, %12'si ise emeklidir. Babanın mesleği % 21,1' i memur, %46,1' i işçi, %30,5'i serbest meslek sahibi %4'ü ise boş bırakmıştır. Babanın öğrenciye karşı tutumu %90,1'i anlayışlı ve yardımcı %2,2'si anlayışsız ve katı, %3,3'ü ilgisiz, %3,3'ü de boş bırakmıştır. Öğrencilerin % 10,6' sı tek çocuk, %50,2' si iki çocuk, %22,3' ü ise üç çocuk, %11'i dört çocuk, %5,1' i de 5 ve yukarı çocuklu ailelerden gelmektedir. %69 ,6'sının kendine ait odası varken %28,6' sının kendine ait odası yoktur. Yaşamını uzun süre geçirdiği yer %3,3'ü köy %1,8'i kasaba, %92,7'si şehir %1,8'i de boş bırakmıştır. Okul başarısı açısından %22,7'si çok başarılı, %35,9'u başarılı, %3,4,1'i orta, %7'si az başarılı, %4'ü de kendilerini başarısız olarak değerlendirmişlerdir. Öğrencilerin %79,3'ü okulundan memnun %19,9'da okullarından memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. %26'sı rehberlik yardımını okulla ilgili, %19'u özel konularda (aile, arkadaşlık, cinsellik vb.) %16,8'i mesleki konularla ilgili, %7,3'ü okul ve özel konularla, %3,3'ü özel konular ve mesleki, %9,5'i okul ve mesleki konularla, %13' de her üç alanda rehberlik yardımı al-

mak istediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin %44.6'sı rehberlik yardımı aldıklarını, %54.6'sı da rehberlik yardımı almadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin % 46.9'u rehberlik yardımını yeterli olduğunu, %46.2'si de yeterli olmadığını belirtmişlerdir. %57.5'i okul rehberliğinin dışında ailesinin yardımını gördüklerini, %8.8'i arkadaşlarından, %15'i öğretmenlerden, %1.8'i belli bir kurumdan, %8.8'i yardım görmediklerini, %5.5'i ailesi, arkadaşları ve öğretmenlerinden yardım gördüklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin %79.5'i apartman dairesinde, %13.2'si gecekonda da oturmaktadır, %7'si ise boş bırakmışlardır.

Öğrencilerinin, çalışmada belirlenen bağımsız değişkenlerle Denetim Odağı Ölçeğinden elde edilen puan ortalamaları arasındaki karşılaştırmada elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Cinsiyete göre, Erkek öğrencilerin denetim odağı puan ortalamaları ($X=16.00$), kız öğrencilerin puan ortalamalarından ($X=15.07$) yüksektir. Ancak aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Öğrencilerin okudukları sınıflara göre denetim odağı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=4.16$, $p<.01$). 3.sınıfa devam eden öğrencilerin denetim odağı puan ortalaması ($X=17.60$), 7.sınıfa devam eden öğrencilerin denetim odağı puan ortalamasından ($X=13.25$) yüksektir.

Öğrencilerin doğum tarihlerine göre denetim odağı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=2.41$, $p<.05$). Buna göre, 1989-1990 doğumlu öğrencilerin puan ortalaması ($X=17.70$), 1985-1986 doğumlu öğrencilerin puan ortalamasından ($X=14.33$) yüksek olarak belirlenmiştir.

Öğrencilerin, devam ettikleri okullara göre, denetim odağı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. ($F=3.41$,

$p<.05$). Ali Fuat Cebesoy İlköğretim Okuluna devam eden öğrencilerin denetim odağı puan ortalamasının ($X=16.33$), Yahya Kemal İlköğretim okuluna devam eden öğrencilerin puan ortalamasından ($X=14.17$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin, öğrenim gördükleri okullara göre denetim odağı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=3.41$, $p<.05$). Sosyo-Ekonomik düzeyi düşük okulda öğrenim gören öğrencilerin puan ortalaması ($X=16.33$), sosyo-ekonomik düzeyi yüksek okullara göre ($X=14.17$) yüksek bulunmuştur.

Ailenin ekonomik durumuna göre, ailesinin ekonomik düzeyini düşük olarak belirten öğrencilerin denetim odağı puan ortalaması ($X=17.35$), ailesinin ekonomik düzeyini yüksek olarak belirten öğrencilerin denetim odağı puan ortalamasından ($X=15.17$) yüksektir, ancak aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=1.75$, $p>.05$).

Annenin öğrenim durumuna göre denetim odağı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=2.40$, $p<.05$). Annesi okur yazar olmayan ve ilköğretim mezunlarının puan ortalaması ($X=16.21$), lise ve üniversite mezunlarının puan ortalamasından ($X=14.25$) yüksektir. Babanın öğrenim durumuna göre denetim odağı puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Öğrencilerin kardeş sayılarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=2.32$, $p<.05$). Kardeş sayısı beş ve daha fazla olanların denetim odağı puan ortalaması ($X=18.64$), kardeş sayısı bir ($X=13.82$) ve iki olan öğrencilerin denetim odağı puan ortalamasından ($X=15.45$) yüksektir.

Öğrencilerin kendilerine ait odasının olup olmadığına göre, denetim odağı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=-1.90$, $p<.05$). Kendisine

Tablo 1:Tüm Deneklerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Ortalama Ve Standart Sapmaları

DEĞİŞKENLER	n	X	SS	F/t	P	Anl. Düz
Sınıf						
7	78	13,25	5,07	-4,16	0,00	P<0,05*
6	87	16,33	4,52			
5	70	16,21	4,52			
3	38	17,60	5,17			
Doğum Tarihi						
1985-86	101	14,33	5,32	-2,41	0,01	P<0,05*
1987-88	127	15,89	4,41			
1989-90	44	17,70	5,12			
Okul						
Ali Fuat Cebesoy İÖO	87	16,33	4,52	3,41	0,03	P<0,05*
Yahya Kemal Beyatlı İÖO	128	15,75	5,37			
Özkanlar İÖO	58	14,17	4,58			
Ailenin Ekonomik Düzeyi						
İyi	145	15,17	5,22	1,75	0,15	P>0,05
Orta	110	15,78	4,62			
Düşük	14	17,35	4,58			
Çok düşük	3	20,00	7,93			
Annenin Öğrenim Durumu						
Okur yazar değil	18	16,94	4,68	2,40	0,03	P<0,05*
İlkokul	125	16,21	4,37			
Ortaokul	35	15,97	5,63			
Lise	64	14,25	5,32			
Üniversite	26	14,11	5,25			
Babanın Öğrenim Durumu						
Okur yazar değil	8	18,25	5,14	1,92	0,09	P>0,05
İlkokul	86	15,75	4,68			
Ortaokul	64	16,23	4,82			
Lise	56	15,71	5,35			
Üniversite	55	14,30	4,98			
Annenin Çalışma Durumu						
Evet	71	15,36	5,00	0,69	0,55	P>0,05
Hayır	180	15,54	5,10			
Emekli	21	17,00	4,12			
Babanın Çalışma Durumu						
Evet	224	15,39	4,66	2,49	0,05	P<0,05
Hayır	14	19,07	4,02			
Emekli	33	15,63	5,09			
Anne Mesleği						
Ev hanımı	186	15,70	5,00	2,18	0,09	P>0,05
Memur	37	13,89	5,58			
İşçi	24	16,91	3,76			
Serbest meslek	38	16,38	4,85			
Annenin Tutumu						
Anlayışlı ve yardımcı	251	15,53	5,08	0,32	0,80	P>0,05
Anlayışsız ve katı	6	15,16	3,65			
İlgisiz	3	17,33	3,51			
Başka	13	16,61	4,33			
Baba Mesleği						
Memur	56	14,82	4,74	0,76	0,46	P>0,05
İşçi	112	15,71	5,27			
Serbest Meslek	75	15,86	5,23			
Babanın Tutumu						
Anlayışlı ve yardımcı	246	15,46	4,99	5,10	0,67	P>0,05
Anlayışsız ve katı	6	17,33	5,95			
İlgisiz	6	16,88	2,61			
Başka	9	15,22	5,69			

Kardeş Sayısı						
1	29	13,82	4,44	2,32	0,04	P<0,05*
2	137	15,45	4,81			
3	61	15,86	5,09			
4	30	15,76	5,53			
5 ve daha fazla	14	18,64	5,48			
Yaşamlarını En Uzun Süre Geçirdikleri Yer						
Köy	9	17,33	3,42	1,41	0,24	P>0,05
Kasaba	5	17,00	3,53			
Kent	253	15,40	5,02			
Başka	5	19,00	4,84			
Öğrencilerin Başarı Algıları						
Çok başarılı	62	14,43	5,36	2,94	0,03	P<0,05*
Başarılı	98	15,18	4,97			
Orta	93	16,54	4,64			
Başarısız	20	16,85	4,80			
Rehberlik Yardımı Konuları						
Okulla ilgili	71	16,11	4,98	5,57	0,76	P>0,05
Özel konularda (aile,arkadaşlık,cinsellik gibi..)	52	15,71	4,58			
Mesleki	46	15,60	5,58			
Okul ve özel konular	20	14,65	5,12			
Özel konular ve mesleki	9	13,88	4,67			
Okul ve mesleki	26	15,92	4,32			
Her konuda	38	14,92	5,27			
Okul dışında yardım görülen kurumlar						
Aile	157	15,57	5,12	0,73	0,62	P>0,05
Arkadaş	24	14,54	4,60			
Öğretmen	41	15,41	5,11			
Psikolog/Psikiyatr	5	17,40	5,77			
Yardım görmüyorum	24	16,33	3,72			
Ailem ve arkadaşlarım	15	17,06	4,75			
Ailem,arkadaşlarım ve öğretmenlerim	4	13,50	3,87			
Hepsi						
Öğrencilerin oturmakta oldukları evi tipi						
Apartman	217	15,57	5,16	1,24	0,28	P>0,05
Gecekondu	36	16,44	3,54			
Başka	19	14,21	5,47			
Öğrencilerin stres düzeyleri						
Normal	78	13,52	5,12	11,83	0,000	P<0,001*
Sınır	92	15,76	4,75			
Uyum güçlüğü	103	17,02	4,61			
Cinsiyet						
Kız	127	15,07	5,15	-1,53	0,12	P>0,05
Erkek	146	16,00	4,78			
Anne:						
Sağ	258	15,53	4,99	-0,29	0,70	P>0,05
Ayrı	12	16,16	5,60			
Babanın Durumu						
Sağ	253	15,47	5,01	-0,52	0,59	P>0,05
Ayrı	13	16,23	5,37			
Kendisine ait bir odasının olup olmadığı						
Evet	190	15,21	5,23	-1,90	0,05	P<0,05*
Hayır	82	16,46	4,32			
Öğrencilerin okullarından memnun olup olmadıkları						
Evet	215	15,64	4,93	0,02	0,97	P>0,05
Hayır	56	15,62	5,24			
Rehberlik yardımı alıp almadıkları						
Evet	121	16,00	4,57	1,10	0,27	P>0,05
Hayır	150	15,34	5,22			
Alınan rehberlik yardımının yeterli olup olmadığı						
Evet	128	15,88	4,83	0,05	0,95	P>0,05
Hayır	126	15,84	4,93			

TOPLAM: 273

ait bir odası bulunan öğrencilerin puan ortalaması ($X=15,21$), kendisine ait bir odası bulunmayan öğrencilere göre ($X=16,46$) daha düşüktür.

Öğrencilerin kendi başarılarını nasıl değerlendirdiklerine göre, denetim odağı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmektedir ($F=2,94, p<.05$). Kendilerini başarısız ($X=16,54$); ve orta düzeyde başarısız ($X=16,85$), gören öğrencilerin puan ortalamaları kendilerini çok başarılı değerlendiren öğrencilerin puan ortalamalarından ($X=14,43$) yüksektir.

Öğrencilerin, okudukları okuldan memnun olup olmamaları, anne ve babanın sağ ya da ayrı olup olmamalarına göre anne ve babanın mesleği, çalışma durumu, öğrenciye karşı tutumuna göre, yaşamlarının en uzun süre geçirdikleri yere göre rehberlik yardımı almayı isteyip istememeleri, okulda rehberlik yardımı alıp almamaları, rehberlik yardımının yeterli olup olmaması, okul rehberliğinden alınan yardım dışında yardım görülen kurum ve kişiler, oturdukları ev tipine göre, denetim odağı puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

4. TARTIŞMA VE YORUM

Bu çalışmada ilköğretim okulu öğrencilerinin içsel ve dışsal denetimli olmalarını etkilediği düşünülen etmenler elde edilen bulgular ışığında tartışılmıştır.

Cinsiyete göre denetim odağı puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu bazı araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir (Gündüz 1986; Yeşilyaprak, 1988; Foley ve Epstein 1985; Kapıkıran 1993; Toprak ve Akboy 1997). Bazı çalışma bulgularında cinsiyetler arasında anlamlı farklılık bulunmuştur (Cooley ve Nowicki, 1991).

Öğrencilerin okudukları sınıflara göre 7. sınıf öğrencileri 3. sınıf öğrencilerine göre daha içten denetimli olarak

bulunmuştur. Sınıf düzeyi arttıkça dıştan denetimlilik düzeyi azaltmakla içten denetimlilik artmaktadır. Korkut (1992) çalışmasında sınıf düzeyindeki yükselmenin denetim odağının içten olmasını sağlayıcı yönde olduğunu belirtmiştir. Sınıf düzeyinin arttıkça içsel denetim düzeyinin artması yaşça artışla paralel olduğu düşünülebilir. Yaşça büyük öğrencilerin küçük öğrencilere göre daha içsel denetimli oldukları görülmektedir. Bu bulgu diğer bazı çalışma bulguları ile de paralellik göstermektedir

(Korkut, 1986; Nowicki ve Strickland, 1973; Küçükkaragöz, 1998). Buna göre, yaşla birlikte içsel denetimli olma ve kendine inanma ve güvenme gibi davranışlar da artmaktadır.

Öğrenim gördükleri okullara göre sosyo-ekonomik düzeyi yüksek okullarda öğrenim gören öğrenciler sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan okullarda öğrenim gören öğrencilere göre daha içsel denetimlidirler.

Ailenin ekonomik durumuna göre denetim odağı puan ortalamaları farklılaşmamaktadır (Yeşilyaprak, 1988; Buluş, 1986; Küçükkaragöz, 1998). Çalışma bulgusunda benzer sonuca ulaşılmıştır. Anne ve babaları ekonomik açıdan sıkıntı yaşayan ailelerin çocukları gelecekleri hakkında daha fazla umutsuzluk ve karamsarlık yaşamaktadırlar .

Annenin öğrenim durumuna göre annesinin öğrenim düzeyi yükseldikçe içten denetimlilik artmaktadır. Bu bulgu bazı çalışma sonuçları ile paraleldir (Küçükkaragöz, 1998). Bazı çalışma bulgularında anlamlı farklılıklar görülmemektedir. (Korkut, 1992; Yeşil-yaprak, 1988). Anne ve babanın öğrenim düzeyinin, özellikle anne-çocuk ilişkisini, dolayısı ile çocuğa yönelik tutum ve davranışları etkilediği düşünülmektedir.

Anne babanın mesleği ve çalışma durumuna göre denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu bazı çalışma sonuçlarıyla paraleldir (Korkut 1992).

Kardeş sayılarına göre, kardeş sayısı azaldıkça içten denetimlik artmaktadır. Bu sonuç Cerit ve Aksoy (1992) çalışma bulguları ile benzerdir. Öğrencilerin yaşamlarını en uzun süre geçirdikleri yere göre denetim odağı düzeyi farklılaşmamaktadır. Bu bulgu bazı araştırma bulgularında farklıdır. (Başal, 1983) 10-12 yaşındaki çocukların küçük yerleşim merkezinden gelenlerin daha dıştan denetimli olduklarını bulmuştur.

Öğrencilerin kendi başarılarını değerlendirmelerine göre kendilerini çok başarılı görenler, kendini başarısız olarak değerlendiren öğrencilere daha içten denetimli olarak bulunmuştur. Bazı çalışma bulgularında başarısızlığın dışsal denetimi oluşturmada rol oynadığı sonucuna varılmıştır (Akt. Toprak ve Akboy, 1997; Stricland, 1989; Yeşilyaprak 1988; Dağ, 1990). Çalışmalarında akademik başarı ile içsel denetim odağı arasında pozitif ilişkilere ulaşmışlardır. Bu çalışma bulgusu bazı araştırma sonuçları ile benzerdir (Korkut, 1986; Toprak ve Akboy, 1997; Özben 1997; Davis ve Davis, 1972).

Sonuç olarak ilköğretim öğrencilerinin denetim odağı düzeyleri bazı değişkenlerle ilişkisini incelediği bu çalışmada denetim odağı düzeyi ile öğrencilerin bazı kişisel ve ailevi özellikleri arasında ilişkiler bulunmuştur.

5. KAYNAKLAR

- Başal, H. A. (1983). Çevre Büyüklüğü ve 10 - 12 Yaş İlkokul Çocuklarında Denetim Odağı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Carton, j. S., Nowicki, j. S. (1996). Origin of Generalized Control Expectancies: Reported Child Stress and Observed Maternal Control and Warmth, *Journal of Social Psychology*, 136(6), 753-761
- Buluş, M. (1996). Ergen Öğrencilerde Denetim Odağı Yalnızlık Düzeyi

Bireyde kişinin bir boyutu olarak önem kazanan denetim odağının oluşması bu kavramı geliştirenlerce toplumsal etmenlere bağlanmaktadır (Yeşilyaprak, 1988). Konuyla ilgili yapılan çalışmalar içsel denetimli kişilerin dışsal denetimlilere göre daha uyumlu olduğunu göstermektedir.

İlköğretim düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin kendi yaşamlarında söz hakkına sahip olma ve karar verebilme yetkisine sahip olarak algılamaları ve dolayısıyla kendini gerçekleştirme olanaklarını verebilecek ortamlar yaratılmalıdır. İçsel denetim bireylerin yetiştirilmesinde öğretmenlere önemli görevler ve sorumluluklar düşmektedir.

İlkokul öğrencilerinin gelecekte içsel denetimli bireyler olarak kendi yaşamlarında söz sahibi, kendi kararlarını verebilen ve kendilerini gerçekleştirebilen bireyler olarak yetişmeleri konusunda anne baba ve öğretmenlere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Özellikle kendini başarılı olarak değerlendiren öğrencilerin daha içsel denetimli oldukları göz önüne alınarak öğrenci başarısını arttıracak önemler alınmalıdır. Bu araştırma ile elde edilen verilerin yeni araştırmalarla desteklenmesi açısından benzer çalışmaların yapılması önerilebilir.

İlişkisi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İzmir

- Cooley, E. L. And Nowicki S. (1988). Stress, Locus of Control and Achievement of High School Saviors. *Psychological Report*. 63 2 355 358
- Dağ. İ. (1990). Kontrol Odağı Öğrenilmiş Güçlülük ve Psikopatoloji İlişkileri *Psikoloji Dergisi*, 7, 27, 1 - 19
- Davis, W. L. Davis, D. E. (1972). Internal - External Control and Attribution of Responsibility For

Kardeş sayılarına göre, kardeş sayısı azaldıkça içten denetimlik artmaktadır. Bu sonuç Cerit ve Aksoy (1992) çalışma bulguları ile benzerdir. Öğrencilerin yaşamlarını en uzun süre geçirdikleri yere göre denetim odağı düzeyi farklılaşmamaktadır. Bu bulgu bazı araştırma bulgularında farklıdır. (Başal, 1983) 10-12 yaşındaki çocukların küçük yerleşim merkezinden gelenlerin daha dıştan denetimli olduklarını bulmuştur.

Öğrencilerin kendi başarılarını değerlendirmelerine göre kendilerini çok başarılı görenler, kendini başarısız olarak değerlendiren öğrencilere daha içten denetimli olarak bulunmuştur. Bazı çalışma bulgularında başarısızlığın dışsal denetimi oluşturmada rol oynadığı sonucuna varılmıştır (Akt. Toprak ve Akboy, 1997; Stricland, 1989; Yeşilyaprak 1988; Dağ,1990). Çalışmalarında akademik başarı ile içsel denetim odağı arasında pozitif ilişkilere ulaşmışlardır. Bu çalışma bulgusu bazı araştırma sonuçları ile benzerdir (Korkut,1986; Toprak ve Akboy, 1997; Özben 1997; Davis ve Davis, 1972).

Sonuç olarak ilköğretim öğrencilerinin denetim odağı düzeyleri bazı değişkenlerle ilişkisini incelediği bu çalışmada denetim odağı düzeyi ile öğrencilerin bazı kişisel ve ailevi özellikleri arasında ilişkiler bulunmuştur.

5. KAYNAKLAR

- Başal, H. A. (1983). Çevre Büyüklüğü ve 10 – 12 Yaş İlkokul Çocuklarında Denetim Odağı. Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Carton, j. S.,Nowicki, j. S. (1996). Origin of Generalized Control Expectancies:Reported Child Stress and Observed Maternal Control and Warmth, *Journal of Social Psychology*,136(6),753-761
- Buluş, M. (1996). Ergen Öğrencilerde Denetim Odağı Yalnızlık Düzeyi

Bireyde kişinin bir boyutu olarak önem kazanan denetim odağının oluşması bu kavramı geliştirenlerce toplumsal etmenlere bağlanmaktadır (Yeşilyaprak,1988).Konuyla ilgili yapılan çalışmalar içsel denetimli kişilerin dışsal denetimlilere göre daha uyumlu olduğunu göstermektedir.

İlköğretim düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin kendi yaşamlarında söz hakkına sahip olma ve karar verme yetkisine sahip olarak algılamaları ve dolayısıyla kendini gerçekleştirme olanaklarını verebilecek ortamlar yaratılmalıdır. İçsel denetim bireylerin yetiştirilmesinde öğretmenlere önemli görevler ve sorumluluklar düşmektedir.

İlkokul öğrencilerinin gelecekte içsel denetimli bireyler olarak kendi yaşamlarında söz sahibi, kendi kararlarını verebilen ve kendilerini gerçekleştirebilen bireyler olarak yetişmeleri konusunda anne baba ve öğretmenlere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Özellikle kendini başarılı olarak değerlendiren öğrencilerin daha içsel denetimli oldukları göz önüne alınarak öğrenci başarısını arttıracak önemler alınmalıdır. Bu araştırma ile elde edilen verilerin yeni araştırmalarla desteklenmesi açısından benzer çalışmaların yapılması önerilebilir.

İlişkisi. Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İzmir

- Cooley, E. L. And Nowicki S. (1988). Stress, Locus of Control and Achievement of High School Saiors. *Psychological Report*. 63 2 355 358
- Dağ. İ. (1990). Kontrol Odağı Öğrenilmiş Güçlülük ve Psikopatoloji İlişkileri *Psikoloji Dergisi*,7, 27, 1 – 19
- Davis, W. L. Davis, D. E. (1972). Internal – External Control and Attribution of Responsibility For